

درآمدی بر

طرح‌های توسعه شهری

(با تأکید بر طرح‌های جامع؛ استراتژیک و ساختاری - راهبردی)

www.ketab.ir

نویسندگان:

دکتر حمید حجتی

دکتر محمدرضا پورمحمدی

دکتر رسول قربانی

سرشناسه	: حجتی، حمید، ۱۳۵۷-
عنوان و نام پدیدآور	: درآمدی بر طرح‌های توسعه شهری (با تأکید بر طرح‌های جامع استراتژیک و ساختاری - راهبردی)
مشخصات نشر	: نویسنده‌گان حمید حجتی، محمدرضا پورمحمدی، رسول قربانی
مشخصات ظاهری	: تهران: پرهام نقش، ۱۴۰۰.
شابک	: ۲۱۶ ص: مصور، جدول، نقشه (بخشی رنگی)، نمودار.
وضعیت فهرست‌نویسی	: ۹۷۸-۶۰۰-۶۱۲۶-۸۸-۳
یادداشت	: فیپا
	: ص.ع به انگلیسی:
	Hamid Hodjati, MohammadReza Pourmohammadi, Rasoul Ghorbani. An Introduction to Urban Development Plans (With emphasis on Comprehensive Plan, Strategic Plan and Structural-Strategic Plan)
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۲۰۹-۲۱۳.
موضوع	: شهرسازی -- طرح و برنامه‌ریزی
موضوع	: City planning -- Design
موضوع	: شهرسازی -- ایران -- طرح و برنامه‌ریزی City planning -- Iran -- Design
موضوع	: طرح‌های عمرانی Economic development projects
شناسه افزوده	: پورمحمدی، محمدرضا، ۱۳۳۷ -
شناسه افزوده	: قربانی، رسول، ۱۳۴۴ -
رده بندی کنگره	: HT۱۶۹
رده بندی دیویی	: ۳۰۷/۱۴۹۴۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۷۶۴۳۳۴۲
اطلاعات رکورد کتابشناسی	: فیپا

www.ketab.ir

درآمدی بر طرح‌های توسعه شهری
نویسنده‌گان: دکتر حمید حجتی - دکتر محمدرضا پورمحمدی - دکتر رسول قربانی
ناشر: پرهام نقش
شمارگان: ۱۰۰ نسخه
نوبت چاپ: اول، ۱۴۰۰
قیمت: ۶۵,۰۰۰ تومان
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۱۲۶-۸۸-۳
مراکز پخش و فروش:
فروشگاه کتاب پرهام www.parhambook.com
کتابفروشی پرهام، خیابان انقلاب، ابتدای خیابان ۱۲ فروردین، پلاک ۲۹۷، تلفن: ۶۶۴۶۸۲۳۵
کلیه حقوق چاپ و نشر این اثر برای ناشر محفوظ است
مسئولیت صحت مطالب کتاب به عهده نویسنده می‌باشد.

پیشگفتار

شهر عالی‌ترین زیستگاه نوع بشر محسوب می‌شود. امروزه شهر به اصلی‌ترین و پراهمیت‌ترین مرکز مبادلات اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی بشر بدل شده است. به تعبیر "لوفور (Lefebure)" سرنوشت بشر نه در میان ستارگان و نه در روستا، که در شهر تعیین خواهد شد. به یقین این اهمیت در سالیان آتی نه تنها کم نشده که افزون می‌گردد. کم شدن درصد روستائینی نه فقط در کشورهای در حال توسعه که در سرتاسر جهان موجد این امر است. تجمع فشرده جمعیت انبوه و به تبع آن امکانات و تسهیلات پوشش‌دهنده نیازهای این جمعیت ویژگی‌هایی به شهرها و بویژه کلانشهرها بخشیده که در هیچ سکونتگاه دیگری قابل تصور نیست و در واقع امکان و قابلیت ظهور و بروز ندارد. به تبع اهمیت روزافزون شهر برنامه‌ریزی برای آن نیز اهمیتی روزافزون یافته است. زیرا که بدنبال فرصت‌هایی که در شهر رخ نموده، معضلات عدیده‌ای نیز حادث شده که کیان زندگی مطلوب شهروندان را با خطر جدی مواجه نموده و سبب دوری از توسعه شهری پایدار شده است. نتیجتاً عدم مواجهه صحیح و اندیشیده شده با این مشکلات سبب وخامت اوضاع شده و بحران‌زا خواهد بود. مضاف بر این حصول به زندگی مطلوب‌تر از قبل، فارغ از بحث حل معضلات، محتاج یک برنامه‌ریزی اصولیست و بی تردید تبلور این برنامه‌ریزی در سطح شهرها در برنامه‌ها یا طرح‌هایی موسوم به طرح‌های توسعه شهری متجلی‌ست.

بیش از یک قرن است که به شکل مدون و سیستماتیک در کشورهای توسعه یافته و در حدود نیم قرن است که در ایران طرح‌های توسعه شهری تهیه و اجرا می‌شوند. طرح یا به عبارت صحیح‌تر برنامه جامع و برنامه استراتژیک از زمره رایج‌ترین و مشهورترین این طرح‌ها بشمار می‌روند که جهت برنامه‌ریزی و ساماندهی مسائل شهری تدوین و عملیاتی شده‌اند. در ایران طرح جامع یا به عبارت صحیح‌تر برنامه جامع شهری سال‌هاست (پس از نسخ طرح در حدود نیم قرن پیش در اکثر کشورهای توسعه یافته) تهیه و اجرا می‌شود. نیز قریب به دو دهه است که طرحی موسوم به ساختاری - راهبردی به طرح‌های توسعه شهری کشور افزوده شده که البته به فراگیری طرح جامع نیست. تحقیقات و آثار چندی در کشور به بررسی نقاط ضعف طرح جامع پرداخته‌اند، لیکن در خصوص طرح‌های دیگر تحقیقات چندانی صورت نپذیرفته است. مضاف بر اینکه جای خالی کتابی که به طور دقیق به تشریح و توصیف طرح‌های استراتژیک و ساختاری - راهبردی و البته جامع بپردازد در سپهر تالیفات علمی کشور احساس می‌شود. مطالب کتاب حاضر کوشش دارد این کمبود و نقیصه را پوشش دهد. کلام آخر اینکه در عرصه پژوهش‌های شهری کشور، تحقیقاتی که بتواند ضمن بررسی و موشکافی طرح‌های نوین توسعه شهری جهان، مقدمات بکارگیری آن‌ها را ضمن شناخت موانع موجود فراهم سازد و محافظه کاری و سکون حاکم بر برخی ارکان نظام برنامه‌ریزی شهری ایران را اگر نگوییم کاملاً مرتفع اما تا حدی کاهش دهد، لازم و ضروری بنظر می‌رسد.

این کتاب با توجه به سرفصل‌های درس طرح‌های توسعه شهری در مقطع کارشناسی رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری و رشته شهرسازی و بعنوان کتاب مکمل در دروس مرتبط مقاطع ارشد ایندو رشته تالیف گشته است. ضمن اینکه به

مثابه کتابی مستقل و فارغ از سرفصل‌های دانشگاهی در خدمت کلیه علاقمندان مقولات مرتبط با برنامه‌ریزی شهری و پژوهشگران عرصه شهرسازی نیز می‌باشد. امید است کتاب مورد وثوق اساتید، صاحب‌نظران و دانشجویان گرانقدر واقع شود و نقائص آن گوشزد شده در چاپ‌های آتی مرتفع گردد.

در خاتمه لازم است مراتب قدردانی و تشکر بسیار خود را از نهاد حمایت‌کننده اثر حاضر یعنی صندوق حمایت از پژوهشگران و فناوران کشور **Iran National Science Foundation: INSF** بعمل آوریم. بی‌حمایت‌های مادی و معنوی آن نهاد محترم، تدوین و چاپ کتاب حاضر اگر نگوییم ناممکن که بسیار صعب و مشکل می‌گشت. ایزد پشتیبان و حافظشان باد.

موجب کمال امتنان خواهد بود که هرگونه نقد و پیشنهادی در خصوص کتاب حاضر دارید را با این ایمیل در میان گذارید: hamid.hodjati@yahoo.com پیشاپیش سپاسگزار و ممنونیم.

پیشگفتار.....	۵
فصل اول: کلیات و مفاهیم.....	۱۳
۱- ۱- مقدمه.....	۱۳
۱- ۲- تعاریف پایه.....	۱۳
۱- ۲- ۱- شهر.....	۱۳
۱- ۲- ۲- برنامه‌ریزی.....	۱۴
۱- ۲- ۳- برنامه‌ریزی شهری.....	۱۶
۱- ۲- ۴- طرح‌های توسعه شهری.....	۱۷
۱- ۳- لزوم و ضرورت برنامه‌ریزی شهری.....	۱۷
۱- ۴- ضرورت تغییر در برنامه‌ریزی شهری کشور.....	۱۸
فصل دوم: پیشینه برنامه‌ریزی شهری در جهان و ایران.....	۱۹
۱- ۲- مقدمه.....	۱۹
۲- ۲- پیشینه برنامه‌ریزی شهری در جهان.....	۱۹
۱- ۲- ۲- تا پیش از قرن نوزدهم.....	۱۹
۲- ۲- ۲- دوران جدید (از ۱۸۰۰ میلادی تا کنون).....	۲۳
۳- ۲- پیشینه برنامه‌ریزی شهری در ایران.....	۲۹
۱- ۳- ۲- دوران قدیم (ایران باستان تا پایان دوره قاجاریه).....	۲۹
۲- ۳- ۲- دوران جدید (از پهلوی تا به امروز).....	۴۰
۴- ۲- جمع‌بندی.....	۵۲
فصل سوم: طرح‌های توسعه شهری: طرح جامع.....	۵۳
۱- ۳- مقدمه.....	۵۳
۲- ۳- برنامه (طرح) جامع.....	۵۳
۱- ۲- ۳- تعریف.....	۵۳
۲- ۲- ۳- تاریخچه تکوین و رشد طرح در جهان و ایران.....	۵۴
۳- ۲- ۳- مراحل تهیه، تصویب، اجرا و نحوه نظارت بر طرح.....	۵۷
۴- ۲- ۳- ویژگی‌های طرح جامع.....	۶۰

- ۶۴ ۳-۲-۵ - شمه‌ای از نتایج اجرای طرح جامع در ایران:
- ۶۶ ۳-۳-۳ - جمع‌بندی

فصل چهارم: طرح‌های توسعه شهری: استراتژیک (راهبردی) ۶۷

- ۶۷ ۴-۱-۱ - مقدمه
- ۶۷ ۴-۲-۲ - برنامه (طرح) استراتژیک (راهبردی):
- ۶۷ ۴-۲-۱ - تعاریف اصطلاحات و واژگان مبنایی:
- ۷۰ ۴-۲-۲ - تاریخچه:
- ۷۱ ۴-۲-۳ - تعریف برنامه‌ریزی و برنامه استراتژیک:
- ۷۳ ۴-۲-۴ - اجزای اساسی برنامه استراتژیک:
- ۷۳ ۴-۲-۵ - نحوه تهیه طرح استراتژیک:
- ۷۸ ۴-۲-۶ - ویژگی‌ها و خصائص طرح یا برنامه استراتژیک:
- ۷۹ ۴-۲-۷ - مقایسه اجمالی برنامه جامع و برنامه استراتژیک:
- ۸۱ ۴-۲-۸ - ضرورت استفاده از رویکرد استراتژیک:
- ۸۱ ۴-۲-۹ - مدل‌های برنامه‌ریزی استراتژیک:
- ۸۸ ۴-۳-۳ - جمع‌بندی

فصل پنجم: طرح‌های توسعه شهری: طرح ساختاری - راهبردی ۸۹

- ۸۹ ۵-۱-۱ - مقدمه
- ۸۹ ۵-۲-۲ - تعریف و شالوده طرح ساختاری - راهبردی:
- ۸۹ ۵-۲-۱ - تعریف طرح ساختاری - راهبردی:
- ۹۰ ۵-۲-۲ - ساختار و شالوده طرح ساختاری - راهبردی:
- ۹۱ ۵-۲-۳ - فرایند تهیه طرح ساختاری - راهبردی:
- ۹۴ ۵-۳-۳ - شماتیک یک طرح ساختاری - راهبردی:
- ۱۰۰ ۵-۴-۴ - جمع‌بندی

فصل ششم: نمونه‌هایی از طرح‌های توسعه شهری تدوین شده در ایران و جهان (همراه با نقد نمونه‌ها) ۱۰۱

- ۱۰۱ ۶-۱-۱ - مقدمه
- ۱۰۱ ۶-۲-۲ - نمونه‌ها (طرح جامع):
- ۱۱۵ ۶-۲-۱ - نقد و بررسی طرح جامع دوم و سوم شهر رشت (نمونه‌های ذکر شده):
- ۱۲۶ ۶-۲-۱-۱ - مقایسه اجمالی طرح جامع دوم و سوم رشت بلحاظ شکلی و محتوایی:
- ۱۳۳ ۶-۳-۳ - نمونه‌ها (طرح استراتژیک):
- ۱۵۹ ۶-۳-۱ - نقد و جمع‌بندی نمونه‌های جهانی طرح استراتژیک:
- ۱۸۵ ۶-۵-۵ - جمع‌بندی